

PROJECTES DE TREBALL

Inma Coscollá Girona

Aproximació a la definició del concepte:

Un Projecte de Treball és un treball d'**investigació** que **parteix de la curiositat i inquietuds de les persones que el duren a terme** (mitjançant un treball cooperatiu en un entorn democràtic) i que pretén aconseguir **informació al voltant de les inquietuds inicials**, però que la seua **finalitat està fonamentalment en la riquesa i autenticitat del mateix procés d'elaboració del projecte**.

Marc teòric dels Projectes de Treball

- **Una visió política :**

1. Aprendre a **participar**, decidir i assumir responsabilitats.
2. Aprendre a viure el **treball cooperatiu**.
3. Potenciar una escola **democràtica**: viure la democràcia a l'aula.

- **Una visió educativa:**

1. S'aprèn **amb els altres**. Aprendre és també una **pràctica emocional** (a més de cognitiva i comportamental). Integrar , per tant, les diferents vessants de l'aprenentatge i **integrar la diversitat** des de la que les vivim i creixem en elles diferents persones.
2. Mestres i estudiants **investiguen** de manera **conjunta** sobre algun tema, pregunta o aspecte de la vida sobre el que els interessa aprofundir (i no necessàriament amb respostes tancades, si no també amb l'obertura de nous camins, o noves preguntes i reflexions que no es preveien al començament del Projecte)

“Que los profesores y los estudiantes investiguen de manera conjunta (y con otros) sobre “algo” que les puede llegar a apasionar. Esto nos llevaría a preguntarnos si nuestros alumnos podrían decir de nosotros que nos ven apasionados por lo que hacemos y compartimos con ellos. Apasionado quiere decir ser consciente del placer de aprender, no como acumulación, sino como una exploración permanente que interroga la “realidad” más allá de las apariencias y que se plantea la búsqueda de sentido para interpretar el mundo y la propia actuación.

Perseguir (como línea de horizonte, puesto que muchas veces no se consigue) una idea de aprendizaje “profundo” que no es sólo cognitiva, sino que supone que “cambia la propia identidad”, en la medida que compromete nuestro deseo, capta nuestra imaginación y construye nuestra consciencia”

(“Los Proyectos de Trabajo” article de la revista Cuadernos de Pedagogía Nº 310, febrer 2002)

3. Aprendre està relacionat en una **conversa cultural** que serveix de pont entre les diferents identitats, l'entorn i el vincle amb allò que s'aprèn.
4. Experimentar l'exercici del **pensament**, que suposa una **actitud activa** davant de les fonts d'informació i fins i tot les pròpies inquietuds. Practicar l'argumentació, la contrastació de fonts d'informació, l'explicitació dels dubtes i les crítiques... com a forma de créixer en un pensament que podem compartir i que ens ajuda a créixer individual i col·lectivament.
5. Perspectiva **multiculturalista**: reconèixer la diversitat de cultures, rescatar les veus minoritàries o, fins i tot excloses, qüestionar el coneixement dogmàtic que tancaria les portes a l'evolució científica.
6. Requereix l'**autoavaluació individual i col·lectiva**, i per tant, la consciència dels objectius inicials, dels objectius aconseguits, i de l'esforç individual i col·lectiu fet en el procés. L'autoavaluació ha de ser **formativa**: informe del moment en el procés d'aprenentatge i oriente objectius i/o dissenys per a Projectes posteriors.

- **Una visió curricular:**

1. Base **transdisciplinar**: travessa les diferents àrees del currículum i fins i tot els àmbits de coneixement que no figuren en ell de forma explícita i circumscrita a una determinada matèria.

“Una visión curricular que se proyecta en un currículo integrado de base transdisciplinar, considerado no como algo que deciden intereses profesionales de los docentes, fijan los libros de texto o establece la administración en función de modas o presiones, sino como resultado de un diálogo permanente con la “realidad” y con los cambios que tienen lugar en la sociedad, el conocimiento y los sujetos pedagógicos.(...)”

En un Proyecto de Trabajo no importa de dónde sale el tema o la circunstancia que inicia el proyecto. El tema está relacionado con lo emergente, con una concepción transdisciplinar del conocimiento, con una redefinición del sujeto pedagógico y con un replanteamiento de la educación en la escuela y su función social y política. Desde esta perspectiva, se abordan las visiones emergentes sobre los problemas existentes, y se tiene en cuenta un carácter esencialmente interdisciplinar, en el sentido que dio Roland Barthes (1981) a este término:” A la hora de hacer trabajo interdisciplinar, no es suficiente tomar un tema y colocar dos o tres ciencias en torno a él. Un estudio interdisciplinario consiste en crear un nuevo objeto, que no pertenece a disciplina alguna.

Esto significa que la cultura escolar ha de abrir nuevas puertas al conocimiento. No puede instalarse de manera confortable en el actual mundo de las estructuras de los currículos escolares que siguen anclados en una concepción del saber más propia del siglo XIX sino que ha de asumir nuevos desafíos.

(“Los Proyectos de Trabajo” artículo de la revista Cuadernos de Pedagogía Nº 310, febrer 2002)

2. **No associa determinats continguts a determinades edats.** No és el contingut el que determina l'oportunitat de la investigació, si no el domini dels llenguatges que ens poden permetre accedir a ells.
3. No permet la programació de continguts "a priori", si no l'establiment d'unes orientacions sobre ells en funció de la trajectòria prèvia dels protagonistes del Projecte.

- **Una visió del coneixement:**

1. S'investiga sobre allò emergent, allò **que es desitja i interessa** d'una manera argumentada. És un format obert a la **indagació**.

"Una visión del conocimiento que puede transmitirse mediante los proyectos de trabajo y otras formas de aprender a investigar que faciliten que no se aplice ni se niegue el deseo de aprender de los alumnos, que se afronte la complejidad del conocimiento, que se vincule con la comprensión de la "realidad" y que aumente el interés por aprender dentro y fuera de la escuela a lo largo de toda la vida. Eso sí, sin la tensión de tener que hacerlo o la obligación de cumplirlo."

("Los Proyectos de Trabajo" article de la revista Cuadernos de Pedagogía Nº 310, febrer 2002)

2. L'aprenentatge es realitza de **manera situada**: la situació en la que una persona aprèn té un paper fonamental en allò que s'aprèn, en aquest sentit estableix la importància de les **activitats autèntiques**, que tenen sentit en si mateix per a les persones que les practiquen.

"El aprendizaje se realiza de manera situada. Lo que quiere decir que la situación en la que una persona aprende tiene un papel fundamental en aquello que se aprende (Cobb y Bowers, 1999). Mientras que la visión tradicional de la cognición se centra en el individuo como unidad básica de análisis, la perspectiva situada se localiza en los sistemas de interacción que incluyen a los individuos como participantes, interactuando unos con otros, así como con los materiales y los sistemas de representación. La perspectiva situada de la cognición sugiere la importancia de plantear "actividades auténticas" en el aula (...). Las actividades auténticas favorecen el tipo de habilidades de pensamiento y de resolución de problemas que son importantes en los escenarios fuera de la escuela, sean o no estas actividades espejo de lo que los prácticos hacen. Por eso, en los Proyectos de Trabajo se pretende que los alumnos tengan actividades auténticas de aprendizaje en el sentido aquí apuntado."

("Los Proyectos de Trabajo" article de la revista Cuadernos de Pedagogía Nº 310, febrer 2002)

3. Procurar passar de la informació al coneixement: que la persona siga **conscient** del seu **procés** d'aprenentatge.

4. Hi ha **diferents maneres d'aprendre**, també diferents ritmes i habilitats de partida. Cada persona ha de trobar el seu espai en el procés col·lectiu, i ser conscient d'allò que pot aportar i de com està millorant en funció de si mateix.
5. El **coneixement** és un procés individual i col·lectiu que **canvia** i que sempre està en **construcció**.

Bibliografia:

- **Cuadernos de Pedagogía Nº 310 (Febrer – 2002). Article de Fernando Hernández “Los proyectos de trabajo. Mapa para navegantes en mares de incertidumbre”.**
- Cuadernos de Pedagogía Nº 342 (Gener 2005) Entrevista a Edgar Morin : Repensar la reforma , reformar el pensamiento.
- Cuadernos de Pedagogía Nº 298 (Gener 2001) Siglo XXI : competencias para sobrevivir.
- Cuadernos de Pedagogía Nº 343 (Febrer 2005) Article de Joan Subirats : Responsabilidades sociales y responsabilidades educativas.
- Cuadernos de Pedagogía Nº 340 (Novembre 2004) Entrevista a Fernando Hernández.
- **Cuadernos de Pedagogía Nº 339 (Octubre 2004) . Article : Como las piezas de un puzzle (Experiència d'un Projecte)**
- **Cuadernos de Pedagogía Nº 332 (Febrer 2004) Monogràfic : Projectes de Treball.**
- “Los siete saberes necesarios para la educación del futuro” Edgar Morin (Paidós Studio 2001)
- **“Il Jornades Repensar l'educació des dels Projectes de Treball” XVI Escola d'Estiu Marina-Safor / Oliva, 3 i 4 de Juliol de 2000**
- “Una escola participativa i democràtica” Mestres de l'Escola d'Almoines / Premi Meltxor Botella a la Renovació Pedagògica. Ajuntament d'Eix / Edicions Tandem
- **“Diseño y desarrollo de unidades didácticas en la escuela primaria” C.S. Tann / Ediciones Morata**
- “Educación Primaria y negociación del poder” Sylvia M. Warham / Biblioteca de Educación / Editorial Gedisa.

- Carpeta “Viure la democràcia a l’escola. Eines per a intervenir a l’aula i al centre” . Àngels Martínez Bonafé i altres Ed. Graó.
- “Sobre el aprender y el tiempo que requiere. Implicaciones para la escuela.” Louise Stoll i altres Ed. Octaedro.
- **“La organización del currículum por proyectos de trabajo. El conocimiento es un caleidoscopio.” Fernando Hernández i Montserrat Ventura . Ed. Graó**
- “¿Hay algo por lo que merezca la pena luchar por la escuela” Michael Fullan i Andy Hargreaves . Publicaciones M.C.E.P.

Posada en pràctica dels Projectes de Treball

“Nunca hemos hablado de los Proyectos de Trabajo como una técnica didáctica en la que se aplica una secuencia de pasos a partir de lo que se dice que los intereses de los niños y las niñas o los adolescentes. (...) Me inquietaba que la concepción educativa (y política) que está presente en los Proyectos de Trabajo acabara convertida en una receta didáctica. Receta que reducía el potencial transgresor de los proyectos de trabajo (abordando una concepción del conocimiento no fragmentado, planteando un currículo integrado a partir de temas y problemas emergentes, rescatando al sujeto biográfico, revalorizando la función política de la institución escolar y el papel de intelectual público del docente) a una serie de pasos que acababan siendo un rescate de los centros de interés (con otro nombre) o una reconversión de las unidades didácticas que mantenían una visión fragmentada y jerárquica del currículo que toma como referencia las disciplinas académicas”

(“Los Proyectos de Trabajo” article de la revista Cuadernos de Pedagogía Nº 310, febrer 2002)

1. Qué busque i què m’assegura un Projecte de Treball:

- Que argumenten: han d’argumentar per què eixe projecte i no altre.
- Debats sobre les propostes
- Que assumesquen com a propis els continguts sobre els que van a estudiar. Elaboració del primer guió de treball.
- Fer més democràtica l’aula:
 - Participació real de l’alumnat en la tria del contingut
 - Confecció d’activitats a realitzar conjuntament
 - Elaboració de criteris d’avaluació del treball de cada alumne/a i del contingut estudiat.
- Aprendre a situar-se davant de la informació des de les seues pròpies possibilitats i recursos.

- Implicar a altres persones en la recerca d'informació (el que suposa considerar que no sols s'aprèn en l'escola)
- Relacionar les fonts d'informació i la informació que s'ha obtingut.
- Un mètode d'investigació en la recerca d'informació. Plantejar algunes hipòtesis, contrastar-les. Reafirmar-se o no en la primera idea preconcebuda.
- Ser conscient i practicar que el fet d'aprendre és un acte comunicatiu, ja que necessitem de la informació que ens aporten els altres.
- Treball cooperatiu. Pràctica d'estratègies de resolució de conflictes.
- Flexibilitat en el procés: Noves qüestions, noves activitats, reelaboració del guió de treball...
- Resumir i sintetitzar. Traure conclusions. Possibilitat de reconstrucció del propi pensament previ.
- Augmentar la consciència de que podem investigar sobre moltes coses.
- Assumpció de la diversitat , però dins de la consciència de que tots som capaços d'aprendre i ensenyar (encara que no les mateixes coses, ni de la mateixa manera)
- Potenciar l'autonomia (des de la responsabilitat) en el procés d'aprenentatge.
- Potenciar la curiositat, la capacitat de fer-se preguntes, la imaginació.
- Pràctica i millora de diferents llenguatges.
- Adquirir estratègies per a altre tipus de treball: Consulta de fonts d'informació, elaboració de guió de treball, planificació, organització...
- Practicar l'exposició d'allò que s'ha estudiat i après:
 - o Conferències
 - o Murals
 - o Diferents treballs realitzats
 - o Representacions...

2. Possibles fases en l'elaboració d'un projecte.

- **Presentació de temes, preguntes, inquietuds...** com a proposta per al projecte. La presentació (motivada prèviament) pot anar acompanyada de fotos, o d'un vídeo, o simplement d'una xicoteta exposició dels qui ho proposen (manifestant el motiu del seu interès, per què estaria bé aprendre sobre eixe tema...) .
- **Debat sobre les propostes / consensuar una** (tendir a una elecció que no necessàriament ha de ser per votació, si no conseqüència dels debats i les tendències mostrades en ells. És important tenir temps per a que puguem sortir propostes, també temps per a poder decidir sobre qual ens decantem.

- **Presentació per part del mestre/a de les potencialitats del tema** (amb les aportacions que en la presentació facen els i les alumnes): Què podríem aprendre, investigar... com podríem fer-ho, amb qui podríem contar, quines possibles fonts d'informació...

- **Elaboració d'un índex inicial** que ens oriente sobre allò que volem aprendre i ens possibilita una recerca més organitzada de la informació.

- Aconseguir **fonts d'informació** : llibres, revistes, col·laboracions o entrevistes , observacions personals, objectes...

- **Activitats** que podem fer.

- Després d'acotar en Assemblea els punts anteriors (índex, fonts d'informació, activitats...), això caldria organitzar-lo: **presentació per part del mestre/a de la proposta i ratificar-la amb les variacions que puguem sortir en l'Assemblea de classe.**
 - o Planificació d'activitats (clarificant si són individuals, d'equip o de grup; si es fan en classe o en casa)
 - o Forma final de finalitzar el projecte: exposicions, murals, conferències...
 - o Temporalització prevista
 - o Criteris i forma d'avaluació

- **Elaboració del projecte:**
 - o Realització de les activitats
 - o Durant el procés anar elaborant un dossier de treball (individual, d'equip, o de la classe)
 - Guió inicial
 - Objectius (individuals, d'equip i de grup)
 - Guió final
 - Informació aconseguida
 - Relació de les activitats realitzades
 - Metodologia i fases del treball
 - Bibliografia i altres fonts d'informació
 - Autoavaluació (en funció dels objectius)
 - o Presentació pública del Projecte.

- **Avaluació del procés de treball. Propostes per al futur.**

3. Viure la democràcia a l'aula:

El fonament d'aquest plantejament ètic és que la vida democràtica no té uns moments o uns determinats espais (tradicionalment destinat al temps de tutoria o al tractament dels temes de convivència i drets i deures dels i les alumnes, fonamentalment); si no que el projecte ES VIU EN DEMOCRÀCIA d'una manera quotidiana, de tal manera que totes les persones implicades en un Projecte es senten protagonistes d'allò que es decideix sobre ell, encara que no totes les persones tenen les mateixes responsabilitats, de les quals han de donar compte a l'assemblea, que prèviament ha establert la seua necessitat.

a. L'Assemblea de classe

L'Assemblea de classe és l'origen dels dissenys, de les previsions, de les revisions, de l'avaluació del procés, de l'avaluació final del projecte.

En l'Assemblea de classe s'estableixen les responsabilitats que es considera que s'hauran de complir i de quines persones s'espera el seu compliment.

L'Assemblea ha de contar amb les limitacions amb les que comptem "que venen marcades des de fora" pel que toca als horaris, per exemple, a la utilització dels espais, al límit de determinades activitats..., així com que també convé que siguin explícites totes les potencialitats de decisió i acció, per tal de no caure en la inèrcia d'autocensures, per deduir que no formen part de la nostra decisió àmbits com els de l'horari, l'organització de la classe, el contingut, l'avaluació, la temporalització del treball, les activitats a fer, la resolució dels conflictes... Tots aquests àmbits són tema d'Assemblea durant el Projecte de Treball.

b. Un altre "rol" de l'alumne/a

L'alumne/a passa de ser un element receptor i avaluat al que li encamina l'escola tradicional, a ser un element **protagonista** en la decisió respecte a allò que vol aprendre i com vol fer-ho.

És molt important tenir en compte, per no confondre conceptes, que ser protagonista no vol dir actuar lliurement sense arguments, i en funció de les apetències a curt termini.

És molt important dedicar temps a provocar la curiositat, a aprendre el plaer de sentir-la, a sentir la responsabilitat de l'autoorganització, a saber assumir-la davant dels demés... **És molt important tenir clar que l'autonomia i la responsabilitat que ha d'anar aprenent l'alumne/a requereix un temps i un procés d'aprenentatge.**

c. Un altre “rol” del mestre/a

El mestre/a passa a ser també **un aprenent, un membre de l'assemblea** de classe, i per tant **responsable davant d'ella**, de la mateixa manera que **també protagonista en les decisions i propostes**.

De partida, a més d'eixes funcions consubstancials al Projecte, per la seua edat i formació professional, s'esperaria del mestre/a:

- que dinamitzara el sorgiment d'un projecte,
- que coordine les propostes,
- que ajude a temporalitzar i a organitzar les activitats,
- que facilite recursos,
- que oriente el treball dels i les alumnes que li ho demanen,
- que medie en els conflictes,
- que mostre el fil conductor i organitzat de tot allò que s'està fent i va sorgint.
- que dinamitze el procés.
- que coordine l'avaluació, forme part d'ella (i no la utilitze com a element de pressió o de control i classificació dels i les alumnes)
- que mantinga una actitud d'escolta, que ajude a mostrar al grup les inquietuds que van sorgint per al mateix projecte o per a altres posteriors.

d. Participació de l'entorn.

El treball per projectes, no sols facilita, si no que fins i tot requereix la participació de l'entorn familiar i d'altres persones, tant per a aconseguir més informació, com per a la realització d'algunes activitats, com per a generar inquietuds i possibles projectes.

A més, és tradició que el Projecte siga d'alguna manera mostrat a altres persones, que pot ser la família, o altres classes, o el poble...

e. Importància de l'autoavaluació

El Projecte de Treball requereix d'una avaluació **formativa**: una avaluació que informe a l'alumne/a del seu moment d'aprenentatge (en funció dels objectius inicials) respecte a si mateix i respecte al grup, i al temps li aporte pistes (objectius, recursos) que li podrien servir per a millorar en aquest procés.

L'Assemblea de classe és un àmbit d'avaluació col·lectiva, i en alguns casos individual.

L'equip de treball també és un àmbit d'avaluació.

Dins del concepte d'una avaluació formativa és fonamental la pràctica de l'autoavaluació: **la reflexió personal i col·lectiva** respecte a allò que es pretenia, el procés per dur-lo a terme, les habilitats adquirides, els coneixements. També reflexionar sobre les pròpies estratègies, el nivell del propi esforç, del desig personal...

Hem de tenir en compte que una de les finalitats fonamentals de l'autoavaluació és assumir allò fet, entendre-ho i tenir clar com continuar (per mantenir-se i/o millorar).

4. Altra organització del temps i l'espai a l'aula.

És molt important flexibilitzar al màxim l'horari i l'espai, en funció de les necessitats que vaja generant el projecte.

Com que l'escola està organitzada en funció d'una sèrie de matèries (amb uns continguts i un temps prescriptiu) i també compta amb unes persones especialistes (que poden no formar part del projecte), doncs és molt important tenir molt clar prèviament les potencialitats i els límits (segons els contextos), però encara i així, és element indispensable un mínim de flexibilitat en la distribució del temps, en l'organització del grup, i en la utilització dels espais i els recursos.

5. La diversitat a l'aula.

Moltes vegades entenem per diversitat la presència de persones que introdueixen dificultats importants per al seguiment d'un treball homogeni: siga per problemes de rendiment acadèmic, per problemes de convivència, per absentisme, per cultures diferents, per discapacitats...

També podem entendre per diversitat que totes les persones partim amb inquietuds, capacitats i habilitats diferents per a un mateix viatge.

La gran diferència amb l'escola tradicional és que el viatge del Projecte no ha de suposar els mateixos requeriments, objectius i experiències per a tots els que estem fent-lo.

És molt important que cada persona trobe que el grup li enriqueix i l'espai des del que pot fer la seua aportació i experimentar el seu creixement personal.

És fonamental que cap persona es pugui sentir exclosa de partida del Projecte.

6. Els materials, les fonts d'informació. Elaboració del dossier de treball.

No és possible fer un Projecte a partir d'un llibre de text, perquè el projecte no queda definit pel tema, ni tampoc per unes pautes de decisió i d'organització que es puguin suggerir de partida. Cada projecte té vida pròpia, fins i tot amb les mateixes persones i dins del mateix curs, poden sorgir Projectes amb temps, organització, activitats i fonts d'informació molt diferents.

És fonamental deixar un temps per a que cada Projecte vagi adquirint la seua personalitat, però solen haver-hi dues constants respecte dels materials en el treball del projecte:

- Valorar la riquesa de la **varietat de les fonts d'informació**.
- Tenir **diversos materials** (a mà) per a enllaçar informació o contrastar-la, o ampliar-la.
- Anar elaborant el propi material del projecte, que moltes vegades anomenem el **dossier** (individual, d'equip o col·lectiu), o pot ser també un mural... en el que quede reflexat el guió inicial i final, les fonts d'informació treballades, la informació aconseguida, així com l'explicitació de les fases del procés de treball i l'autoavaluació del mateix.

7. Un altre concepte d'avaluació: Importància del procés i l'autoavaluació:

L'avaluació ha d'estar vinculada amb allò que ens plantejàvem inicialment, també a les observacions i conclusions que derivem d'allò viscut, per tant cada Projecte té una sèrie de criteris de reflexió propis, però també hi ha una sèrie de qüestions que poden servir-nos per a qualsevol projecte:

- Què hem après?
- Què ens ha costat entendre?
- De què hem gaudit?
- Hem millorat com a persones?
- Hem millorat com a grup?
- Propostes personals i col·lectives per al futur.

8. Un procés de formació permanent per als i les mestres

Un mestre/a que treballa per Projectes assumeix un procés d'aprenentatge continu, tant pel que toca a cada Projecte en concret i a cada grup..., com pel que correspon a formar-se contínuament en la millora del procés d'aprenentatge.

Un mestre/a que treballa per projectes pot anar acumulant material i recursos personals, però sap que mai podrà repetir cap Projecte.

9. Diferència entre Projecte i Centre d'interés.

Tenint en compte que aquest quadre orienta de les diferències conceptuals i metodològiques dels models teòricament, encara que en la pràctica la puresa teòrica poques vegades es dona ; per tant la funció d'aquest quadre és clarificar conceptes i entendre les diferències.

ELEMENTS	CENTRES D'INTERÈS	PROJECTES DE TREBALL
Model d'aprenentatge	Per descobriment	Significatiu
Temes que es treballen	De Naturals i Socials	Qualsevol tema
Decisió sobre què temes	Per votació majoritària	Per argumentació
Funció del professorat	Expert / Organitzador/a	Estudiant , intèrpret, coordinador/a, mediador/a
Sentit de la globalització	Sumatori de matèries	Relacional
Model curricular	Disciplines	Temes, inquietuds, àmbits de coneixement..
Rol de l'alumnat	Executor	Copartícipe
Tractament de la informació	La presenta el professorat	Es busca amb el professorat (i més persones col·laboradores)
Tècniques de treball	Resum, subratllat, qüestions, conferències...	Idem i Índex, Síntesis, opinions...
Avaluació	Centrada en continguts	Centrada en les relacions i procediments i en els objectius inicials